

30.6.2021

EOAK/974/2020

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Heidi Laurila

PEF-MITTARIN SAAMINEN LAINAAN

1 KANTELU

Kantelija arvosteli Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön (YTHS) menettelyä liittyen PEF-mittarin (uloshengityksen huippuvirtauksen mittausslaite) käyttöön hoidon yhteydessä. Kantelun mukaan kantelijalle ilmoitettiin, että hänen piti ostaa tutkimukseen käytettävä mittari, vaikka mittari tulisi kantelijan käsityksen mukaan antaa potilaalle lainaan maksutta. Hän epäili, että samaa käytäntöä noudatetaan muidenkin YTHS:n potilaiden kohdalla.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta pyydettiin YTHS:ää antamaan asian tutkimiseksi tarvittava selvitys sekä lausunto asiasta. YTHS antoi lausuntonsa 12.5.2020.

Kantelijalle varattiin ennen asian ratkaisemista tilaisuus antaa vastineensa YTHS:n lausunnon johdosta. Kantelija antoi vastineen 18.5.2020.

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumat

Kantelija kävi 29.1.2020 YTHS:n hoitajan vastaanotolla. Käynnin tarkoituksena oli lääkärin ohjelmoimalla tavalla ohjeistaa PEF-mittarin avulla kotona tehtäviä mittauksia. Seuranta liittyi epäillyn astman tutkimukseen.

Kantelun mukaan hoitaja kysyi vastaanotolla, oliko kantelijalla käytössään mittari. Kielteisen vastauksen jälkeen hoitaja ilmoitti, että kantelijan piti käydä ostamassa sellainen. Kantelija totesi hoitajalle, ettei hänen tarvitse ostaa mittaria, vaan hän saisi sen YTHS:ltä. Mittausopastuksen jälkeen käynnin lopuksi kantelijan kysyessä asiasta hoitaja luovutti kantelijalle mittarin lainaan.

3.2 YTHS:n selvitys

YTHS:n lausunnon mukaan säätiön johto on ottanut asiaan kantaa viimeksi toukokuussa 2018, jolloin johtajaylilääkäri antoi määräyksen, että lainamittareita ei enää anneta potilaille mukaan. Lainamittareiden

puhdistus käytön jälkeen sotkee mittarin lukemat eikä näytä enää luotettavia lukemia. Hygieniasyistä käytännössä siis vain potilaan oma mittari on mahdollinen. Käytäntö on hyvin samanlainen kuin verenpainetaudissa tai sen epäilyssä. Verenpainemittareitakaan ei anneta potilaalle opiskeluterveydenhuollosta tai perusterveydenhuollosta vaan potilas hankkii mittarin itse. PEF-mittarit kuuluvat apteekkien perusvalikoimaan, ja niiden hankintahinta on 10 – 25 euroa.

YTHS katsoi, että lainsäädäntö tai muu säädös ei velvoita YTHS:ää jakamaan ilmaiseksi PEF-mittareita. Mittari ei kuulu terveydenhuoltolain 24 §:ssä määriteltyyn kirjaukseen pitkäaikaisten sairauksien hoitotarvikkeista. Sosiaali- ja terveysministeriön uudessa opiskeluterveydenhuollon oppaassa linjataan erikseen, että pitkäaikaisen sairauden hoitoon tarvittavat hoitotarvikkeet sekä tarpeellinen lääkinnällinen kuntoutus (ja sen edellyttämät apuvälineet) eivät kuulu opiskeluterveydenhuollon tehtäviin.

3.3. Kantelijan vastine

Kantelija katsoi vastineessaan, että YTHS:n lausunnossa mainitut pitkäaikaissairauksien hoitotarvikkeet eivät liittyneet käsiteltävään asiaan, koska kyse ei ollut pitkäaikaissairaudesta eli jo todetun sairauden pitkäaikaiseen hoitamiseen tarvittavasta välineestä. Sen sijaan kyse oli laitteesta, jota oli tarkoitus käyttää kahden viikon ajan diagnostisessa tutkimuksessa, jonka tarkoitus oli selvittää, oliko kantelijalla astma. Diagnostisissa tutkimuksissa tarvittavat laitteet eivät kuulu potilaan ostettaviksi.

3.4 Sovellettavat säännökset

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystalvet ja edistettävä väestön terveyttä.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Terveystalvetlain 24 §:n 1 momentin mukaan kunnan on järjestettävä alueensa asukkaiden sairaanhoitotalvet. Sairaanhoidotalvetuihin sisältyvät:

1) sairauksien tutkimus, lääketieteellinen tai hammaslääketieteellinen taudinmääritys, hoito, hoitosuunnitelman mukaiset pitkäaikaisen sairauden hoitoon tarvittavat hoitotarvikkeet sekä tarpeellinen lääkinällinen kuntoutus;

(– –)

Terveystalvetlain 8 §:n 2 momentin mukaan sairaanhoito on toteutettava potilaan lääketieteellisen tai hammaslääketieteellisen tarpeen ja käytettävissä olevien yhtenäisten hoidon perusteiden mukaisesti. Hoito on toteutettava tarkoituksenmukaisella tavalla ja yhteistyöllä. Hoito toteutetaan avohoidossa silloin, kun se on

potilasturvallisuus huomioon ottaen mahdollista.

Tapahtuma-aikaan voimassa olleen terveydenhuoltolain 17 §:n mukaan kunnan perusterveydenhuollon on järjestettävä opiskeluterveydenhuollon palvelut alueellaan sijaitsevien lukioiden, ammatillista koulutusta antavien oppilaitosten sekä korkeakoulujen opiskelijoille heidän kotipaikastaan riippumatta. Korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuolto voidaan kunnan suostumuksella järjestää myös muulla Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston hyväksymällä tavalla. Opiskeluterveydenhuoltoon kuuluu myös opiskelijan muun kuin oppisopimukseen perustuvan työpaikalla järjestettävän koulutuksen ja työharjoittelun aikainen terveydenhuolto. Opiskeluterveydenhuoltoon sisältyvät:

1. oppilaitoksen opiskeluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden sekä opiskeluyhteisön hyvinvoinnin edistäminen sekä seuranta kolmen vuoden välein;
2. opiskelijoiden terveyden ja hyvinvoinnin sekä opiskelukyvyn seuraaminen ja edistäminen, johon sisältyvät lukion ja ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoille kaksi määräaikaista terveystarkastusta ja kaikille opiskelijoille terveystarkastukset yksilöllisen tarpeen mukaisesti;
3. terveyden- ja sairaanhoitopalvelujen järjestäminen opiskelijoille, mielenterveys- ja päihdetyö, seksuaaliterveyden edistäminen ja suun terveydenhuolto mukaan lukien;
4. opiskelijan erityisen tuen tai tutkimusten tarpeen varhainen tunnistaminen sekä opiskelijan tukeminen ja tarvittaessa jatkotutkimuksiin tai -hoitoon ohjaaminen.

3.5 Arviointi

3.5.1 YTHS:n toimintaan tapahtuma-aikana sovellettu lainsäädäntö

Tapahtuma-aikaan voimassa olleen lainsäädännön mukaan terveydenhuoltolain 17 §:n mukaiset kunnan järjestämisvastuulle kuuluvat opiskeluterveydenhuollon tehtävät voitiin järjestää myös muulla Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston eli Valviran hyväksymällä tavalla. YTHS oli sopinut kuntien kanssa järjestävänsä terveydenhuoltolain 17 §:n mukaiset yliopisto-opiskelijoiden opiskeluterveydenhuollon palvelut, ja YTHS:lle oli näillä sopimuksilla siirretty terveydenhuoltolain mukainen opiskeluterveydenhuollon järjestämisvelvollisuus. Palvelujen tuottajan, joka kunnan kanssa tekemänsä sopimuksen perusteella hoitaa terveydenhuoltolakiin perustuvia tehtäviä, oli tuotettava palvelut siten, että ne vastasivat lainsäädännössä edellytettävää tasoa. Laissa säädetyistä velvoitteista ei voida poiketa sopimuksin, ellei laissa nimenomaisesti säädetä siihen mahdollisuutta.

Edellä esitetyn perusteella YTHS on ollut opiskeluterveydenhuollon palveluja järjestäessään velvollinen noudattamaan

terveydenhuoltolain mukaisten palvelujen järjestämiseen liittyvää lainsäädäntöä. Näin on todettu aiemmin myös oikeusasiamies Petri Jääskeläisen päätöksessä 27.8.2010, Dnro 1619/4/09 (julkaistu www.oikeusasiamies.fi), jossa hän katsoi, että YTHS oli opiskelijaterveydenhuollon palveluja järjestäessään velvollinen noudattamaan kansanterveyslain mukaisten palvelujen järjestämiseen liittyvää lainsäädäntöä, kuten hoitotakuuta koskevia säännöksiä. Olen katsonut päätöksessäni 17.6.2019, Dnro EOAK/673/2018 (julkaistu www.oikeusasiamies.fi), että YTHS oli velvollinen noudattamaan myös asiakasmaksulainsäädäntöä. Velvollisuus asiakasmaksulainsäädännön noudattamiseen tarkoitti sitä, että YTHS ei voinut periä asiakasmaksuja, joita ei ollut asiakasmaksulainsäädännön perusteella mahdollista lainkaan periä.

Totean, että lainsäädäntö on muuttunut 1.1.2021 voimaan tulleen korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annetun lain myötä.

3.5.2 PEF-mittarin luonne kantelijan tapauksessa

PEF-mittausta käytetään astman diagnostiikassa ja hoidon seurannassa. Diagnostiseen tutkimukseen sisältyy yleensä seuranta PEF-mittauksilla aamuin ja illoin kotioloissa. Mittauksissa käytetään uloshengityksen huippuvirtauksen mittaria eli PEF-mittaria.

Kantelijan kohdalla PEF-mittari on ollut tarpeen epäillyn astman tutkimiseksi, ja tässä tapauksessa kyseessä on käsitykseni mukaan ollut diagnostisessa tutkimustarkoituksessa käytetty hoitoväline.

Käytettävissä olevien tietojen perusteella kantelijalla ei ollut todettu pitkäaikaista hengityssairautta eikä lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineen luovutuksen edellytyksenä olevaa hengityssairautta. Tämän vuoksi hänen kohdallaan kyse ei ole terveydenhuoltolain 24 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua pitkäaikaisen sairauden hoitoon tarvittavasta hoitotarvikkeesta eikä lain 29 §:ssä tarkoitettua lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineestä.

3.5.3 Mittarin saaminen käyttöön kantelijan tapauksessa

Käytettävissä olevien tietojen perusteella katson, että PEF-mittari on ollut kantelijan tutkimuksen kannalta tarpeellinen, jotta diagnostinen tutkimus on saatu toteutettua asianmukaisesti. Sairauksien tutkimus on osa terveydenhuoltolaissa tarkoitettua sairaanhoitoa, joka kunnan tai sopimuksen perusteella YTHS:n on tullut järjestää. Tämän vuoksi kantelijaa ei ole tullut kehottaa hankkimaan itse omalla kustannuksellaan tutkimuksessa tarvittavaa hoitovälinettä eli PEF-mittaria.

Kantelija on kuitenkin, vastoin YTHS:n johtajaylilääkärin määräystä, saanut PEF-mittarin lainaksi. Tämän vuoksi asia ei hänen hoitonsa osalta anna aihetta toimenpiteisiin.

3.5.4 YTHS:n toimintakäytäntö

Potilaan oikeus tutkimukseen ja hoitoon tulee arvioida yksilöllisesti, ja palveluiden saatavuuden perusteena tulee olla potilaan terveydentilan edellyttämä, lääketieteellisesti perusteltu yksilöllinen hoidon tarve. Potilaan terveydentilasta johtuvan tutkimuksen ja hoidon tarpeen arvioinnin tulee perustua lääketieteellisesti hyväksyttäviin kriteereihin.

Palvelujen järjestämistä koskevilla toimintayksikön ohjeilla tai määräyksillä voidaan käsitykseni mukaan yhtenäistää soveltamiskäytäntöä ja niillä on siten tärkeä ihmisten yhdenvertaisuutta lisäävä merkitys. Tämän vuoksi ne ovat lähtökohtaisesti tarpeellisia ja perusteltuja. Korostan kuitenkin, että ohjeet voivat olla vain lain ja asetuksen säännöksiä täydentäviä eikä niillä voida rajoittaa tai sulkea pois oikeutta laissa tai asetuksessa turvattuihin oikeuksiin. Siltä osin kuin ohjeet eivät jätä tilaa palvelun tarvitsijan yksilöllisen tarpeen huomioon ottamiselle, ohjeet ovat ristiriidassa edellä todetun lainsäädännön kanssa.

Edellä esitetyn perusteella YTHS:n lausunnossaan toteama määräys, jossa etukäteen kaavamaisesti suljetaan pois mahdollisuus tietyn tutkimuksen tai hoidon kannalta tarpeellisen välineen, kuten PEF-mittarin saamiseen, on lainvastainen.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.5.4 esittämäni käsityksen Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön tietoon.

Tässä tarkoituksessa lähetän sille jäljennöksen tästä päätöksestäni.